

Umjetnička i senzibilna strana Filipa u romanu "Povratak Filipa Latinovicza"

Marciuš, Filip

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:719561>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOSKI FAKULTET

FILIP MARCIUŠ

UMJETNIČKA I SENZIBILNA STRANA FILIPA U ROMANU
„POVRATAK FILIPA LATINOVICZA“
(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2015.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

FILIP MARCIUŠ
Matični broj: 0009063752

**UMJETNIČKA I SENZIBILNA STRANA FILIPA U
ROMANU „POVRATAK FILIPA LATINOVICZA“
ZAVRŠNI RAD**

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: doc. dr. sc. Aleksandar Mijatović

Rijeka, 16. rujna 2015.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	4
2. Miroslav Krleža u kontekstu književnosti 20. stoljeća.....	6
2.1. POLOŽAJ KRLEŽINA ROMANA.....	9
2.2. O ROMANU POVRATAK FILIPA LATINOVICZA.....	11
3. ANALIZA KARAKTERA: FILIP LATINOVICZ.....	13
3.1. PROBEMATIKA SLIKARSTVA I KNJIŽEVNOG DJELA U KRLEŽE.....	21
4. ZAKLJUČAK.....	23

Sažetak, Ključne riječi

Izvori i literatura

1. UVOD

Naslov ovoga završnoga rada glasi „Umjetnička i senzibilna strana Filipa u djelu „*Povratak Filipa Latinovicza*“. Glavni zadatak pisanja ovoga završnoga rada usmjeren je prema analizi samoga djela te objašnjavanju i argumentiranju karakternih osobina glavnoga protagonista romana „*Povratak Filipa Latinovicza*“, Filipa. Analiza je pretežito usmjerena na analizu glavnoga lika te koliko ostali parametri u djelu djeluje na život i postojanje istoga.

Prvi dio rada odnosi se na uvođenje u glavninu problematike rada. Naslovi poglavlja tako su koncipirani da nas uvode u temeljnu razradu karaktera Filip Latinovicza. U prvim crtama dao sam uvid i čist pregled u kojim je to mjerama Miroslav Krleža zaslužno na vrhu književnosti 20. stoljeća. Taj je dio složen i predodređen da objasni titulu Miroslava Krleže u redovima književnosti 20. stoljeća te u kojoj se mjeri za takvo što izborio. Nakon poglavlja o kontekstu autora u vremenu pisanja, dolazi poglavlje u kojem sam u složenim crtama objasnio položaj romana u vremenu stvaranja Miroslava Krleže. Nadalje, nakon uvođenja u kontekst samog individuu Miroslava Krleže, položaju romana, na postolje je došao sam roman „*Povratak Filipa Latinovicza*“. U tome sam dijelu dao smislen ali sažet uvod za daljnju razradu lika i karaktera Filipa u već navedenom romanu.

Središnji dio sadrži misli moje analize koja je jasna i pregledna. U tome sam dijelu objasnio kakav je karakter Filipa Latinovicza u djelu, zbog čega njegov slikarski nagon dolazi do izražaja te koji su parametri djelovali i utjecali na njegov senzibilitet i emocionalnost. Filipov karakter je složen i podosta neposložen pa ga je trebalo sagledati sa kuteva koji ga okružuju i tvore. Središnji dio također sadrži poglavlje u kojem sam u kratkim crtama objasnio problem slikarstva i stvaranja umjetničkoga djela. Ovaj dio smatram važnim jer se odnosi na pitanja zbog čega je i u kojoj mjeri Miroslav Krleža dao prednost

slikarstvu nad ostalim umjetnostima i kakav odnos ima slikarstvo sa književnim, to jest literarnim djelom.

Zaključak sam koncipirao i oblikovao na način da sam sve moje misli i teze pretopio u jedno te ih povezoao na smislen i jasan način. U zaključnom poglavlju ovoga završnoga rada argumentiran je i objašnjen primarni problem kojim se bavi ovaj završni rad a to je problematika karaktera Filipa Latinovicza.

2. Miroslav Krleža u kontekstu književnosti 20. stoljeća

Miroslav Krleža rođen je u Zagrebu 1893. godine i tijekom svoga života bio je pjesnik, dramatičar, prozaik i esejist (usp. Leksikon hrvatskih pisaca, 2000: 392). Kao najutjecajniji i najsvestraniji hrvatski pisac 20. stoljeća, usvojio je kritičko stajalište avangarde prema tradiciji i u okviru toga ostvario svoja najbolja djela poput *Balade Petrice Kerempuha*, dramski ciklus o *Glembajevima* i roman *Povratak Filipa Latinovicza*. Solar zaključuje da njegova djela ulaze u uži izbor svjetske književnosti (Solar 2003: 303). Godine 1919. Krleža pokreće časopis *Plamen*, koji je iste godine i ukinut, te u njemu osporava hrvatsku tradiciju i obračunava se s romantičarskim nacionalnim zabludama u svojem dobu (usp. Šicel, 1997: 166). Krleža je u svoje vrijeme bio i politički nastrojen, što će reći opredjeljenje za lijevu intelektualnu i političku opciju (usp. isto). Pojam književne ljevice, napominje Flaker (1982: 164) u hrvatskoj književnosti označuje djela koja su svoju društvenu funkciju imali u ostvarivanju ciljeva radničkih pokreta, te su autori bili spremni da ta djela oblikuju u smislu taktike „organiziranoga klasnog pokreta“ (usp. isto). Krleža se borio za slobodu stvaralčkoga čina, za razliku od lijevo ekstremno organiziranih autora, govori Šicel (1997: 166). U svojem eseju *Podravski motivi* iznio je svoju vlastitu poetiku: *Ljepote su uzbuđenja koja se rađaju od elementarnih ljudskih osjećajnih potresa, tjelesnih nemira i emocionalnih potencijala nad mračnom i ogromnom pojavom koja probavlja samu sebe, kolje se, proždire se i gradi uprkos teži, diše kao plima i oseka, kuca kao srce (...)* (Krleža prema Šicel 1997: 167). Također, jedna od važnijih Krležinih rečenica, koja pokazuju njegov stav o književnosti te oblikuju njegovu poetiku je: *Mi književnost ne možemo izolirati od pojma u koji je zaronjena, a zove se stvarnost (...)* (Krleža prema Šicel 1997: 167).

Svoj put u književnost započinje poezijom i dramom u kojoj nalazimo ekspresionistički odjek (1997: 167). Prva pjesnička ostvarenja poput Tri simfonije, a kasnije i ratna lirika Pjesme I, Pjesme II i Pjesme III, pokazuju Krležino odbijanje svega što *dehumanizira ljudskog biće* (1997: 167). Ciklus simfonija, kaže Vučetić (1983: 23) predstavljaju manifestaciju određene snage ili dramatični nemir snage. Međutim, one predstavljaju svojevrсни glavni ciklus autorove rane poezije (usp. isto). Rat i autorov stav o ratu kao prevlasti gluposti nad razumom doživljavaju svoje odjek i u auturovim ranim dramama, kao što su *Kraljevo, Legenda, Saloma, Kristofor Kolumbo i Michelangelo Buonarotti*, (1997: 168). U tim dramama javljaju se životni problemi, unutarnji nemir samoga autora. Ciklus je, zaključuje Šicel, građen na kvantitativnim kriterijima, s izvrsnim vizualnim efektima, što će reći utjecaj srednjoeuropskoga ekspresionizma (usp. isto). Između dvadesetih i tridesetih godina prošloga stoljeća, Krleža je bio vrlo aktivan na planu stvaranja (usp. isto). U tome periodu pokrenuo je časopis Književna republika, izdaje Knjigu pjesama, a opus novela obogaćuje s dvije knjige: *Hrvatski bog Mars* i *Novele* (usp. isto). Hrvatski bog Mars je proturatno nastrojena beletristička proza, govori Vučetić (1983: 49). Budući da je Krleža bio vrlo antiratno nastrojen, ovaj ciklus novela u potpunosti to i potvrđuje. U isto vrijeme kada nastaje ciklus novela, nastaje i druga faza ranih drama, a to su *Golgota, Galicija* i *Vučjak* (usp. 1997: 168). Ovdje se sve više i više konkretiziraju određene teme, no još uvijek postoji određena simbolika (usp. isto). U ovome periodu, Krleža zaokružuje svoj opus s trilogijom: *Gospoda Glembajevi, U agoniji* i *Leda* u kojim se dramama okrenuo prema psihološkoj drami skandinavskoga modela, poput Ibsena i Strindberga (usp. isto). U tridesetim godinama, posebno se ističu dva djela: *Povratak Filipa Latinovicza* i *Balade Petrice Kerempuha* (usp. isto). Povratak Filipa Latinovicza roman je o stvarnosti hrvatske provincije, te o dekadentu Filipu koji se kreće po njoj i koji je njoj vjeran (usp. Vučetić 1983: 114). Što se tiče uvođenja politike u romane, Krleža je izvrsno prikazao u romanima *Na rubu pameti* i *Banket u blitvi* gdje je razmatrao svoja

politička gledišta o problemima društva, demokracije i ustrojstva (usp. Šicel 1997: 170). Miroslav Krleža jedan je od najvećih imena hrvatske književnosti i njegov opus sa sigurnošću ulazi u uži izbor svjetske književnosti.

2.1. Položaj Krležina romana

Romaneskní opus Miroslava Krleže vrlo je opsežan. Kao što i jest priroda romana, zaključuje Nemeć, da u sebi uklapa različite sadržaje i diskurse idealno se uklopila u ono što je Krleža htio ostvariti, u njegove umjetničke intencije (usp. 1998: 235). Poznato je da u Krležinu opusu postoji tendencija da se misli kreću iz djela u djelo i na taj način su granice između romana i rasprave, drame i eseja vrlo slabo uočljive (usp. Žmegać 1986: 59). Tako su, kaže Nemeć, Krležini romani puni esejističkih elemenata, rasprava i diskusija o određenim temama (1998: 236). Krležin prvi roman jest *Tri kavalira gospođice Melanije* u kojemu je pokazan ishod života jednoga pjesnika kojega su uništile bolesne iluzije (usp. Vučetić 1983: 82). Nemeć kaže da se u tome romanu parodira poetika i stil moderne, a posebno *klišej literature od Šenoe do Matoševe smrti* (usp. 1988: 237). Ovaj roman nije prošao vrlo osobito i ne predstavlja određenu umjetničku vrijednost, no svakako se primjećuju teme i likovi koje će autor kasnije razrađivati (usp. isto). Roman *Vražji otok* je svojevrsna anticipacija romana *Povratka Filipa Latinovicza* jer se obrađuje tema izgubljenog sina (usp. isto). *Povratak Filipa Latinovicza* je jedan od najglasovitijih romana Miroslava Krleže koji se okreće ka psihološkoj problematici i temi umjetnosti. O tome romanu će u ovome radu biti više riječi. Idući roman je, napominje Nemeć, *Na rubu pameti*, u potpunosti zaokrenut prema političkim i socijalnim problematikama (usp. 1988: 244) te će takvu tematiku zastupati i u romanima *Banket u blitvi* i *Zastave*. Vučetić za roman *Na rubu pameti* kaže da je to svojevrsna slika društvene atmosfere odnosno stvarnosti, nekoliko godina prije drugoga svjetskog rata. Javlja se revolt pojedinca i mučno osjećanje tragedije. Osjeća se pobuna protiv ljudske gluposti, protiv nasilja i rasula (usp. 1983: 139). *Banket u blitvi*, kao što je već napomenuto, nastavlja liniju političke problematike. U njoj, Krleža izmišlja *Blitvu* i *Banket* te na taj način stvorio značenjsko djelo, zaključuje Vučetić, jer je mitsko-

fantazijskom metodom povezao događaje u jednu legendu (usp. 1983: 145). Posljednji roman, a i najopsežnije Krležino djelo jesu *Zastave* (usp. Nemeč 1988: 251). Djelo sjedinjuje ideje iz prethodnih romana, od psihološkoga zaokreta, do političke problematike. Također sadrži sve misli, stavove i ideje autora. (usp. isto).

Što se tiče Krležina opusa, on je zaista ostavio veliki broj djela iza sebe. Također je bio vrlo raznovrstan te i djelovao na različitim područjima. 1926. objavio je esej o *Marcelu Proustu* u kojemu je dao svoje viđenje o modernome romanu. (usp. Vučetić 1983: 178). Također, Krleža je uvidio dobre strane modernoga romana, kao i one loše, odnosno da dolazi do krize romanesknoga oblika, zaključuje Vučetić. Krležina poetika romana jest svojevrsna poruka da roman mora biti istinit i zbiljski, a ne fantastična slika čovjeka u suvremenome svijetu (usp. Vučetić 1983: 178).

2.2 O romanu *Povratak Filipa Latinovicza*

Roman *Povratak Filipa Latinovicza* objavljen je 1932. godine, no dvije godine ranije pojavljuje se kao prozni fragment koji je tiskan u „Hrvatskoj reviji“ pod nazivom *Bobočka* (usp. Leksikon hrvatskih pisaca, 2000: 395). Glavna tematska okosnica romana je povratak protagonista Filipa, koji je bio odsutan iz svoga zavičaja dugi niz godina, te se sada vraća u potrazi za vlastitim identitetom. Uz navedenu temu povratka, veliki je naglasak stavljen na hrvatsku provinciju na što se Krleža često referira u svojem opusu. (usp. Vučetić 1983: 114). Dobar dio romana sačinjavaju Filipova esejistička razmišljanja o umjetnosti i teorijski traktati o slikarstvu o kojem je mnogo naučio, no omiljeni likovni izraz mu je fovizam (usp. Leksikon hrvatskih pisaca, 2000: 395). Zbog toga se ovaj roman tematski određuje kao roman o umjetniku, te se cijelo djelo shvaća kao svojevrsna galerija slika, a neki interpreti govore o „pikturalnoj organizaciji teksta“ (usp. Nemeč 1988: 241). Filip je u svojedobno vrijeme bio uspješan fovistički slikar, no iako luta svijetom u potrazi za sigurnošću i stimulacijom za svoju umjetnost, ne nalazi ni jedno od navedenoga (usp. Nemeč 1988: 238). U tuđemu svijetu nalazi samo izopćenje i nesigurnost, pa se s toga odlučuje na povratak u svoj rodni Kostanjevac. Osim zbog potrage vlastitoga identiteta, Filip želi i otkriti tajnu podrijetla, govori Nemeč (1988: 239). Dolazak na kaptolski kolodvor u Filipu pobuđuje impresije i sjećanja, što će reći tehnika retrospekcije koja neodoljivo podsjeća na Prousta i njegova junaka u *U traganju za izgubljenim vremenom* (usp. isto). Flaker tvrdi kako ovo djelo spada pod vid monološko – asocijativnoga romana u kojemu ćemo naći esejistička razmatranja o umjetnosti (usp. Flaker u Solar 1979: 164) Također, odlika Krležina stila jest slobodni neupravni govor koji se prepoznaje u zadiranju u dubine Filipovih psihičkih procesa (usp. isto) Pripovjedač je u ovome romanu na istoj razini kao i glavni lik, te je fokalizacija unutarinja.

Pripovjedna struktura je vrlo složena. Linearnu kompoziciju je preuzeo od tradicionalnoga poimanja romana. Najveću inovaciju uvodi na planu narativnih tehnika što se očituje u prethodno navedenoj upotrebi unutarnjega monologa (usp. Nemeć 1988: 243)

Vučetić tvrdi kako je kompozicijska struktura ovoga romana nije epsko romansijerska, odnosno pripovjedaćka, već je dramska, što dalje objašnjava kao skup scenski plastičnih prizora i dramskih razgovora u koje su umetnuti poetski tekstovi (usp. 1983: 115)

Budući da je roman *Povratak Filipa Latinovicza* nastao iz ciklusa o *Glembajevima*, ne čudi da su lica koja se pojavljuju u romanu svojevrsna glembajevska lica čiji je naglasak na animalnome porivu, čiji su postupci rezultat mračne egzistencije (usp. Vućetić 1983: 119). Iako je objavljen poslije Sartreove *Mučnine*, ovaj roman spada u okvir europske egzistencijalističke literature, zaključuje Nemeć (1988: 243). Tipični problemi koji opsjedaju Krležine junake, ne samo Filipa, su tipični egzistencijalistički problemi poput samoće, otuđenost i osjećaja mućnine koji ih prožima (usp. isto).

Osim već spomenute dramske strukture, Vućetić naglašava kako je Krleža u roman unio lirsku notu, kako bi što bolje prikazao bolna iskustva života i traganja za identitetom (usp. 1983: 119). Od samoga dolaska na Kaptol do dinamićnoga finala u romanu osjeti se Krležin lirski talent.

3. ANALIZA KARAKTERA: *FILIP LATINOVICZ*

Glavni, a ujedno jedini protagonist romana „*Povratak Filipa Latinovicza*“ ličnost je koja na razne načine oduzima dah i upućuje na duboku razmišljanje o svakodnevnim, na prvi pogled banalnim situacijama. Filip je lik krhka digniteta koji nakon dvadeset i tri godine ponovno dolazi u svoj rodni kraj. On je karakter kojemu je važna pažnja i sam oprost. Višnja Sepčić navodi da je Krležin roman usredotočen na duboku i stvaralačku krizu glavnog junaka, slikara Filipa Latinovicza (1996:145). Glavni junak ovog romana kao da ima urođenu predispoziciju da bude senzibilan a uz to je i umjetnički nastrojen i vođen stvaralačkim načinom života. On je neprestano u procesu izgradnje svoga karaktera, i kao takvog on prerasta u dušu čovjeka koja biva prožeta senzibilitetom i istančanim osjetom za umjetnošću, u ovome slučaju slikarstvom. Na kraju svega, sa sigurnošću možemo tvrditi da je Filip kao umjetnik izbivao iz svog rodnog kraja te da je u kraju za kojeg se može samo nagađati, stekao titulu slikara. Smatram da slikarstvo i senzibilitet uvelike tvore jedan krug koji je neprekidno povezan. Povezan je na način da je jedan element potiče drugoga tako da element poticatelj može doći do izražaja. Na kraju krajeva Filip se vraća u svoj rodni kraj gdje zbog prevelike impresionističke naravi pejzaža i sjećanja ne može uspostaviti sebe i uključiti u slikanje. On više ne vidi posao, to jest poziv slikara kao nekada. Svijet mu lagano ali ekstremno na planu emocija raspada. Filip je tako tip osobe koja je zbog svoje povučeniosti i treme pred povratkom sebe obilježila kao osobe introvertna statusa. Upravo onaj krug koji sam spomenuo ovdje dolazi do izražaja. Napominjem, Višnja Sepčić smatra da je ta povučena strana Filipa, točnije ona senzibilna kreirala njegovo umjetničko prostranstvo i slikarske poglede na svijet te tako zbog senzibilnog kredibiliteta umjetnička strana dolazi do izražaja (1996:146.). Spominjao sam njegove predispozicije da bude izložen prevelikom senzibilitetu a to se vidi već u samom početku romana gdje

svojom nehotimičnom odlukom upropaštava svoju nadolazeću egzistenciju. Odluka koju je tada donio bila vjerojatno previše boemska i promiskuitetna ali je zato iskreirala njegovu ličnost koja je u nadolazećim godina prerasla u povučenu, emocionalnu i slikarsku dušu. Narav slikara uvijek je problematična jer samim time što su, ako ćemo se vezati na drugačiji tok misli, njegova razmatranja, shvaćanja i promišljanja izuzetno drugačija i naglašeno nego li u ostalih kreatora. Motiv povratka koji je za analizu Filipova karaktera neizbježan, uvelike je utjecao događaje u njegovu životu. Na kraju krajeva on se vraća iz neimenovanih krajeva Europe koji su koliko toliko kulturna središta i u kojima on više nema inspiracije da bi nastavio svoj već bogati slikarski život. Zanimljivo je što je izabrao upravo svoj rodni kraj a ne neko egzotičnije mjesto sa ležernijim okruženjem koje ga neće toliko probosti u srce i zbog kojeg se ne bi nametala neka oskudna i egzistencijalna pitanja. Svojim povratkom u rodni kraj u njemu je probuđen istančan osjećaj za ekspresijom svoje volje i svojeg „ja“. Upravo taj, već spominjani rodni kraj njemu je nanio rane koje su ga ispratile u životu. Sva ta sjećanja koju su ga „vjerujem, pratila za vrijeme boravka u Europi došla su na naplatu kada se taj senzibilni karakter od Filipa vratio u svoju domovinu. Filip je svoj senzibilitet razvio i dokučio nakon događanja sa majkom koja je bila žena lakog morala te koja nije previše marila za njegovu itekako labilnu narav. Filipa su, napominje Višnja Sepčić, uništili izvanjski događaji. Život sa majkom kurtizanom nije lagan odraslom čovjeku a kamoli dječaku koji sam sebi ne može predočiti surovost i okrutnost svijeta. Njega su vanjski događaji samo potakli da još više i jače pogleda unutar sebe. Nemogućnost slikanja usko je povezana sa njim samim i prilikama koje mu je život pružio. Život ga nije mazio niti mu podario meda a ni mlijeka. On je individua koja je zatvorena u sebe koja je vođena povratničkim osjećajima i nemirom. Prema Višnji Sepčić (1996:147), Filipa pratimo redom u kojem glavnu ulogu uzimaju intenzivan unutrašnji doživljaji koji ga formiraju te izvanjski događaji koji utječu na njegove psihološke procese. Unutrašnji doživljaj sadržava Filipove misli i osjećaje koji se manifestiraju na njegovo umjetničko stvaralaštvo,

dok se vanjski doživljaji sukladno sa unutrašnjim prate i objašnjavaju unutarnje dileme i probleme Filipova postojanja. Da se usko i striktno vratimo na analizu Filipa kao krhke i umjetničke duše, valjalo bi sva razmatranja dovesti u vezu i time pojasniti njegovu nemogućnost slikanja. Filip je individua koja pati od vrste defekta koji mu stagnira stvaralačko umijeće. Treba se zapitati što je to dovelo do takvog razarajućeg toka misli unutar njegove svijesti. Senzibilitet, koji mu je urođen samim time što je majku cijelo djetinjstvo promatrao kroz prizmu nemorala, omogućio mu je nestvaranje i nemogućnost slikanja. Senzibilitet i umjetnička strast prema takvom su načinu razmišljanja dvije povezane stvari. Senzibilitet je taj koji tvori umjetnika i koji mu „naređuje“ unutar svijesti pojedinca. Njemu je onemogućena moć stvaranja zbog emocionalnih doživljaja unutar i izvan njega samoga.

Viktor Žmegač (1986:60) prati sliku Filipa kroz prizmu isto tako raskoljenog karaktera koji je djelomično uništen. U djelu se navode brojni detalji, koji karakteriziraju Krležino djelovanje na polju proze, a upravo ti detalji razaraju njegovu sliku i viđenje svijeta. On je lik obuzet detaljima, a takvo što može u njegovu slučaju biti kontradiktorno. Da pobliže pojasnim pojavu kontradiktornosti, treba se naglasiti da je umjetnik u srcu prirode kao pojedinac individua koja bi trebala imati istančanu emociju za detalje i elemente koje običan laik ne bi mogao prepoznati. Unutar Filipa imamo jedno sasvim drugo poimanje umjetničke svijesti i to onu umjetničku svijest koja je vođena detaljima ali je ti detalji sputavaju u daljnjem radu. Filipa svakodnevnici detalji kočuju u nastojanju da nađe univerzalnu i cjelokupnu viziju svijeta koju toliko traži.

Mladen Engelsfeld također smatra da su fragmenti, upravo ti detalji oni koji Filipovo stvaralaštvo onemogućuju. Filip sam sebe ne može uvrstiti u okolinu u kojoj je odrastao i tako afirmirati sebe kao umjetnika (1975:24)

Motiv detalja za analizu Filipove umjetničke krize uvelike je važan jer je on element kočitelj njegova stvaranja i afirmacije. On zbog prevelike osjećajnosti

i ogromnog osjećaja za prostor sebi uništava priliku da vidi dalje, u cjelinu svijeta. Detalji kao takvi, prema mome su razlaganju protekli iz Filipova djetinjstva koje mu je isto tako pružilo spektar doživljaja uzrokovanim detaljima. Kao dijete, Filip biva previše izložen okrutnosti svijeta i okoline u kojoj je živio. Ondašnje vrijeme nije pružalo čvrst oslonac obiteljima upravo zbog ratova koji su bili uzrok patnje i nestašice privrženosti.

Filip je ličnost koja sumnja u svoj identitet i takvo što moramo na imati na umu prilikom same analize njegova karaktera, ponašanja i osobina. Slika povratka u sebi sadrži podosta mračnu i turobnu konotaciju. To se može vidjeti na početku romana kada je prilikom dolaska u svoj kraj sa kolodvora prvo uvidio glavu „Meduze“ koja je stajala iznad vrata od hrasta (5). Taj je element bio veoma zastrašujući i nije pružao nikakvu utjehu niti radost. Samim dolaskom već je taj mladi slikar Filip u sebi osjetio netrpeljivost i nedobrodošlicu. Ovakav prizor nikome ne bi pružio utjehu pa ni samome Filipu ,a kamoli ako se vraćate nakan dvadeset i tri godine ponovno u svoj kraj sa željom da se pronađete i ustabilite. Krleža spominje da je već kod dolaska u kuću Filip osjetio kao da ne kuca na vrata svoje „rodne grude“, već kao da kuca na vrata svoga groba. To je izuzetno mračan prizor a i motiv koji nikoga ne može ostaviti ravnodušnim. Takav osjećaj kod introverta budi nemilosrdan i jak udarac šakom o lice.

Vrijeme u kojem Filip živi i prebiva vrijeme je boli i nestašice osjećaja. Filip je osoba koja zbog karakternog statusa zahtjeva više pažnje i evidentne odgovore na pitanja koja ga tište i probadaju. Mladen Engelsfeld navodi da Filip pati od takozvane „neurastenije“ koja mu uzrokuje mnoge patnje (1975: 23). Takav blaži duševni poremećaj u Filipu budi osjećaj prezaokupljenosti i nemoći. Umjetnička polovica njegova bivanja više ne može slikati i tečajna vrijednost njegovih radova pada u vodu.

Apsolutni krivac njegove nemoći i zatvorenosti su njegovi najmiliji i najbliži. U prvim crtama romana saznajemo da mu je djetinjstvo osakaćeno kada

mu je Karolina sjela „ sa svojom mokrom, znojavom, usijanom guzicom u krilo“ (7). U njemu su tada plamtjele dvije vatre emocija, ona naivna dječja emocija i ona mračna i ogoljena koja ga je smetnula s uma.

Mladen Engelsfeld smatra (1975:25) da se Filip vratio radi dvije stvari. Jedna je ta da obnovi svoja djetinja sjećanja i da uspostavi životni kontinuitet a ne fragmentarnost to jest pojavnosti, a druga stvar zbog čega se vratio je ta, da slikanjem, svojom umjetničkom naravi ubije i prevlada bolesno i okrutno djetinjstvo.

Nakon povratka kući, Filipa more brige i sjećanja na njegovo djetinjstvo. Naizgled je jasno da senzibilitet njegove duše i tijela proizlazi iz najdubljih sfera mladenačkog, djetinjeg mu dijela života. Ne smije nam smetnuti sa uma da je za vrijeme odrastanja djece, najvažniji faktor majka. U slučaju Filipa, najvažniji faktor njegova odrastanja bio je on sam. On se sam brinuo za sebe, i sebe odgajao na način upoznavanja samoga sebe i okoline. Naravno, to mu u početku nije pošlo za rukom zbog nedostatka iskustva, no kasnije u odrasloj dobi dobiva novu priliku, priliku u kojoj će spoznati sebe kroz svoju nutrinu i vanjštinu drugih. U ovome se radu ne sumnja i Filipovo djetinjstvo kao nesretno jer ono i je takve naravi. Njegova karakterna emocionalnost plod je i rezultat djetinjstva prožetog mukama i nesrećama. Karakterni mu je slijed prepun oscilacija i nepravilnosti a to se vidi u dijelu romana kad ga majka ipak vodi sa sobom u posjet jednoj gospođi te mu naglašava da je on njen (13). Ovakvo razmatranje ličnosti Filipa vodi nas prema zaključku koji sugerira da je Filipova hipersenzibilnost potekla još od njegova djetinjstva i tamo se rodila.

Poznata nam je činjenica da je Filip umjetnička, u ovome slučaju slikarska svijest samoga sebe. Zanimljivo pitanje koje bi nas također trebalo voditi u izradi rada je pitanje problematike zašto baš slikar. Mnogi teoretičari Krležina opusa bavili su se ovim pitanje, a naveo bih Branimira Donata. Ovo je roman u kojem glavnu riječ i misli vodi umjetnik. Umjetnik može biti i književnik, glazbenik ali

i slikar. Donat naglašava da je veća vjerojatnost da će junak biti književnik i glazbenik upravo iz razloga što je glazba srodnija književnosti nego li slikarstvo (2002:270). Nameće se teza da je slika materijalna konkretnost, nezamjenjiva i neprenosiva doslovnost (2002:270). Filip kao slikar kroz prizmu svojeg slikarskog rada doživljava i proživljava život. Njegova profesija zadire u njegovu intimu i vodi ga kroz život. Isto tako ta ista profesija koja ga uobličava donosi mu negativnost. Tako se ponovno susrećemo i moram dovesti u suodnos Filipovu osjećajnost i njegov mu stvaralački karakter. Dvije spomenute stvari ne mogu jedna bez druge. Krleža nije slučajno odabrao slikarstvo kao umjetnost jer se preko nje najviše može izraziti nečija emocionalnost. Kroz slike i boje, individua stvara i kreće se po platnu kao što se čovjek kreće po svijetu. Filip je konstantno u pokretu. Taj dinamizam može se povezati sa njegovim slikanjem i stvaranjem umjetnosti. U djelu Filip stalno i neprekidno traži istinu kroz svoja platna i dinamička kretanja u umjetnosti.

Donat smatra da je umjetnost u ovome djelu sinonim za tragičnost (2002: 271) Sa ovom rečenicom rijetko tko se ne bi mogao složiti jer u djelu sve upućuje na to. U početku romana nailazimo na radnju gdje je Filip zgrožen i skeptično zaprepašten slikom koja je obješena u sobi njegova doma. Ovdje slika ima negativnu konotaciju i upućuje na sablast koja se od toga trenutka širi venama Filipa. Sve nesreće u Filipovu životu vežu se za umjetnost a ponajviše za slike. Zanimljivo je kako je on kao slikar, tvoritelj umjetnost spao na ljestvicu koja goni i šiba umjetnička djela. Nedostatak inspiracije i nedovoljno pregledna slika svijeta uzroci su Filipova nenadahnuća i nepokretljivosti.

Bitan je pokušaj kreiranja egzistencijalne biografije stvaraoca, napominje Dukat (2002:274). Time se želi naglasiti da Filip svoju biografiju, svoje postojanje na ovome svijetu prepisuje umjetničkoj viziji svoga života. Filip sam sebe projicira kroz prizmu slikarstva kao vrste umjetnosti.

Smatram da je grubo tvrditi da mu je emocionalna strana polako potiskivala slikarsku težnju, no on je zasigurno gubi pod pritiskom detalja, pojavnosti, fragmenata. On zbog svoje defekta koji mogu nazvati hipersenzibilnošću vidi samo detalje i ostatke svoga preostalog svijeta. Svaka osoba koja pati od pretjerane senzibilnosti puca pod detalji i jedino njih na ovome svijetu vidi. Tako i Filip uviđa sve sitne pojedinosti u svome gradu i njih se naravno, ne može osloboditi.

„Tu odmah iza zida stajao je mamim eliptični politirani sto, a na stolu crvenkasti baršunasti album sa fotografija...“ (11.) U navedenoj se rečenici vrlo jednostavno može iščitati taj Filipov smisao za detaljima i uočavanju stvari koje normalan pojedinac vjerojatno i ne bi primijetio. Filip je zaseban razum vođen sviješću umjetnika i kreatora. Pod time mislim da ima „njih“ koji može namirisati i najsitnije detalje i esencije života a da pritom udahne tračak osjećajnosti i time uroni u probleme svojega postojanja i i bivanja.

Filipa ponajviše muči kako naslikati mirise i zvukove jer je preko osjetila postao svjestan svoje okoline i postojanja smatra Martin Engelsfeld (1975:27). Oslukati mirise i zvukove težak je posao i za talentiranog slikara kao što je Filip. Njega ta osjetila i prevelika težnja ka osjećanju života muče i koče mu put ka slikanju i kreiranju slika.

Osnovni problem što ga Filip osjeća je problem identiteta kojeg vodi osjećaj emotivnosti. Na samome početku, u prvim mislima romana naznačuje se da je Filip povratnik u svoj rodni kraj, no on ne dolazi pred poznata, topla vrata koja mu žele dobrodošlicu, već dolazi pred strana vrata koja su zaključana. Taj motiv vrata koja su zaključana imaju negativnu konotaciju na njegov povratnički korak. Sva ta zatvorenost i nedokučivost prilikom povratka je Filipa oblikovala na način da je on postao utočište emocija i problema.

Htio bih spomenuti i obraditi još jedan element koji je bitno utjecao na karakter Filipa kao krhke osobe. Višnja Sepčić spominje „frajle“ kao motiv koji

je izrazito djelovao na psihu Filipa (1996:153.). Na njega je prodorno djelovao onaj koban susret sa frajlama koji se dogodio usred bijela dana. Za nekoga tko je prezencibilan, a Filip to je, to je šok prevelik razmjera. Takvo što itekako može utjecati na samu narav pojedinca a uz to ga može upečatiti za cijeli život. Susret sa promiskuitetnim ženama djelovao je posve kobno upravo zbog razloga što je on sam, vođen mladenačkom anarhističkom gestom ustao protiv volje i svoje naravi. Čin vođenja ljubavi, u njegovom slučaju seksa na njega ostavlja ranu koja će biti otvorena za cijeli njegov život (1996:153)

3.1. PROBLEMATIKA SLIKARSTVA I UMJETNIČKOG DJELA U KRLEŽE

„Slikarstvo, nema sumnje, utječe na književni ukus više nego što bi se moglo i misliti, i obratno. I ovo što se danas kao literatura baca iz slikarstva, kao nešto što ne spada u likovni salon, i to je isprazna fraza. Literatura i slikarstvo se pojave vezane na život i smrt. Slikarstvo je dalo raznim literarnim stilovima ne samo dekorativnu pozadinu nego i sadržaj. Slikarstvo stoji kao dekorativna tapiserija ispred literature svoga vremena, i obratno, bez literature ne bi bilo ni slikarstva.“ (M.Krleža, Dnevnik 1918.1922., Sarajevo, 1977. str.297.)

U gore citiranim rečenicama Miroslava Krleže vidljivo je da su slikarstvo i književnost usko povezani. Slikarstvo je ta umjetnost koja je uvelike utjecala na samu književnost. Zato nas ne čudi što je Krleža u romanu Povratak Filipa Latinovicza uzeo glavnog junaka, protagonista koji se bavi upravo tom profesijom koja je plodna i izuzetno opširna i djelotvorna.

Aleksandar Flaker smatra je da vidljivo napuštanje duha glazbe u djelima Miroslava Krleže (1982:34). Iz toga možemo zaključiti da se Miroslav Krleža posvetio i okrenuo od glazbe prema slikarstvu jer i sam smatra da slikarstvo može vjernije i istinski prikazati svijet i pojave u njemu. Miroslav Krleža tako prelazi iz sloja zvukovnog, to jest auditivnog ka sloju vidljivog, vizualnog. Glavni je junak tako koncipiran da mu je profesija, životni poziv slikarstvo jer se u njemu može vjernije i slobodnije izraziti. U globalu imamo jedan nadasve zanimljiv podatak a on stoji iza teze da se unutar samog romana Povratak Filipa Latinovicza odvija jedva slikarska, životna priča. Poblježe, unutar književnog djela dolazimo do spoznaje kreiranja slike i problematike slikarstva kao umjetnosti. Krleža je

tako djelo koncipirao da prikazuje problematiku pisanog i problematiku naslikanog.

4. ZAKLJUČAK

Na kraju ovoga završnoga rada dolazim do zaključaka i misli kojima ovaj rad treba zaključiti. Što se tiče karaktera glavnoga junaka u Krležinu romanu, on je jasno postuliran i objašnjen u središnjem dijelu rada. Karakter Filipa kao glavnoga lika romana, što je ujedno i glavna tema rada, jasno je oslikan i obrazložen. On se ne mijenja već ostaje fluidan i dosljedan.

Povratak Filipa sugerira nepovjerenje u svoja dosadašnja postignuća te zbog takvog pesimističnog ne snalaženja u svijetu slikarstva, dolazi u svoj rodni kraj gdje želi preosmisliti svoju postojanje, identitet i egzistenciju. Kroz taj put prate ga dva vrlo važna elementa njega samoga a to su njegova umjetnička i senzibilna strana.

U razradi ovoga rada, dano je jasno objašnjenje kako se te dvije karakterne osobine, stvaralačka i senzibilna strana upotpunjuju a u nekim trenucima Filipova postojanja razilaze. Tako Filipov identitet, mogu na kraju ovoga rada tvrditi, tvore dvije polovice njega samoga. Filipova je egzistencija dualizirana na temelju dviju karakternih osobina koja ga kroz život prate i smisleno oblikuju.

Na kraju ovoga rada, htio bih napomenuti da je Miroslav Krleža kao kreator romana „Povratak Filipa Latinovicza“ složen i podosta kompliciran autor te da je njegov roman složen i vrlo detaljno koncipiran zbog čega, u prilikom njegove analize treba paziti i na najsitniji detalj. Vrijednost Filipa, kao glavnog junaka, upravo i jest u tome da uviđa baš kao i njegov kreator detalje koje obični ljudi ne mogu vidjeti niti spoznati. Svakim ponovnim iščitavanjem te svakom ponovnom analizom, recipijent ovoga djela može odabrati i u sebi posvijestiti nova lica Filipa i nove osobine kojih ima u nedogled.

SAŽETAK

Tema ovoga rada podložna je analizi karaktera Filip Latinovicza te u kojoj mjeri ti isti karakteri djeluje na njegovu egzistenciju. Filip je lik koji je podosta uznemiren svojom budućnošću i koji strepi da više nikada neće moći slikati i stvarati na isti način. U tome ga pogledu njegove dvije osnovne crte sputavaju ali na kraju krajeva i pomažu.

KLJUČNE RIJEČI

Hrvatska moderna, Miroslav Krleža, karakter, senzibilitet, stvaralaštvo, Filip Latinovicz

IZVORI

1. Miroslav Krleža, *Povratak Filipa Latinovicza*, Profil, Zagreb, 2002.

LITERATURA

1. Flaker, Aleksandar: „O tipologiji romana“, u: *Suvremena teorija romana* (uredio: Milivoj Solar), Nolit, Beograd, 1979., str. 152-165
2. Flaker Aleksandar: „Poetik osporavanja“ Školska knjiga, Zagreb 1982.
3. Engelsfeld Mladen: „Interpretacija Krležina romana *Povratak Filipa Latinovicza*“, Liber, Zagreb , 1975.
4. Nemać Krešimir: „Povijest hrvatskog romana od 1900.-1945.“, Znanje, Zagreb, 1998.
5. *Leksikon hrvatskih pisaca*, Školska knjiga, 2000.
6. Vučetić Šime: „Krležino književno djelo“, Zagreb, 1983.
7. Sepčić Višnja: „Klasici modernizma“, Zagreb, 1996.
8. Šicel Miroslav: „Hrvatska književnost 19. i 20.stoljeća“, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
9. Žmegač Viktor: „Krležini evropski obzori“, Znanje, Zagreb, 1986.